

PROFILAREA CARACTERULUI INTERDISCIPLINAR AL CERCETĂRII ȘTIINȚIFICE PRIN CONTRIBUȚIA SISTEMULUI SOCIAL NORMATIV

Rodica CIOBANU

Catedra Istoria și Teoria Dreptului

The article discusses the current scientific research problems. It focuses on scientific research value, on the need to close the gap between scientific development and social life, on establishing common points for social prosperity. The author talks about the existence of two forms of rationality: theoretical and practical type, that must collaborate, which is under the power of the two Aristotelian ethics: morality and law. Thus, it is emphasized the fact that morality and law as social sciences are able to provide both short-term as well as long-term solutions to contemporary world problems.

Perioda în care se află societatea contemporană este cu totul alta decât cea de la începutul, sau poate chiar cea de la sfârșitul secolului XX, iar evenimentele, procesele ce se desfășoară astăzi în lume constituie obiect de cercetare, de analiză și de reflecție pentru toți oamenii de știință. Civilizația postindustrială, caracterizându-se printr-un șir de particularități, cum ar fi progresul tehnico-științific, interdisciplinaritatea și segmentarea științelor și metodelor de cercetare, implică o atitudine deosebită față de mediul în care ne aflăm, mediu complex ce cuprinde atât natura, cât și societatea.

Momentul interogațiilor asupra statutului științelor sociale, în particular, precum și asupra statutului științei contemporane, în general, vizează, pe de o parte, redefinirea conceptului însuși de știință (impusă de scientizarea tehnologiei și impactul asupra socialului), iar, pe de altă parte, restructurarea discursului științific marcat de globalitatea, interdisciplinaritatea și centralitatea cunoașterii teoretice [1].

În acest context este important a remarca faptul că savanții contemporani (Feyerabend, Wittgenstein, Kuhn etc.) solicită studiul științei nu doar ca o structură cognitivă, ci și ca „o practică normativă”, social întemeiată. Prin aceasta se indică posibilitatea reconceptualizării și reproblematicării temelor epistemologice fundamentale. Astfel, vorbind despre studiul științei din punct de vedere normativ, obligatoriu în acest context devine necesară luarea în calcul a două discipline cu caracter profund normativ, sau teoretico-practice (cum le numește Aristotel) – *morală și dreptul*. Or, devine clară intenția noastră de a vorbi despre un rol specific al acestor discipline, în special în ceea ce privește știința dreptului, ca domeniu al socioumanului în soluționarea multor probleme ale contemporaneității.

Dezvoltarea rapidă a cunoștințelor din cadrul științelor naturii, pe de o parte, și progresele mai modeste, dar prezente, ale științelor socioumanistice mai întrețin încă prejudecata unei rupturi în cadrul raționalității științifice și în cel al cunoașterii și acțiunii raționale. Încercările din ultimul timp de a include aspectul valoric atât în domeniul științelor naturale, cât și în cel al științelor sociale sunt un argument adus în sprijinul afirmației că se atestă încetinirea rupturii dintre dezvoltarea științifică și viața socială, între ele fiind stabilite puncte de tangență întru realizarea prosperității sociale. Mai exact, ne referim la depășirea rupturii, golului între raționalitatea de tip teoretic și cea de tip practic, lucru ce este în puterea celor două domenii ale eticii aristotelice: *morală și dreptul*.

Întru confirmarea afirmației că *morală și dreptul*, ca științe socioumanistice, sunt capabile să ofere soluții atât pe termen scurt, cât și pe termen lung problemelor lumii contemporane, vom recurge la explicații mult mai ample, ce depășesc acest cadru, dar care în mod nemijlocit devin într-un anumit fel un procedeu argumentativ în acest sens.

Amplele revoluții tehnico-științifice și sociale, ce au dominat ultimele secole și resursele inteligenței umane, au permis o lărgire a orizonturilor cunoașterii în toate domeniile. Știința și tehnica, la moment, se caracterizează printr-o creștere rapidă, însoțită de mutații substanțiale în vechile lor structuri și în modul în care sunt concepute. Rapiditatea caracteristică științei și tehnicii se răsfrânge direct asupra dezvoltării societății și civilizației, care, în ultimele decenii, are coordonate cu totul deosebite.

Societății contemporane îi este caracteristic un înalt nivel de dezvoltare a științei, respectiv se observă un interes viu față de scopurile dezvoltării științei și orientările ei valorice. Dacă până nu demult existau două viziuni disparate (atitudinea științifică și cea valorică) asupra realului, atunci astăzi este foarte complicat a

desemna o problemă ce ține doar de domeniul științei, care nu ar fi în conexiune cu contextul socialului și valorile general-umane. S-a accentuat necesitatea de a soluționa cele mai complexe probleme social-economice, politice etc., dar în mod special – problemele globale ale omenirii.

Problema coraportului știință-valori este destul de complexă și cu diverse malformații. În generalizările filosofico-metodologice au fost evidențiate mai multe aspecte ale acestei probleme. De exemplu, R.O. Kurbatov și N.M. Mamedov consideră știința însăși o valoare incontestabilă. În primul rând, din acest considerent, se pune în evidență valoarea metodologică și epistemologică a științei, a metodei de cercetare, a teoriei etc. În al doilea rând, poate fi sesizată influența sistemului funcțional de valori al societății asupra dezvoltării științei, asupra modificării structurii interne, a bazei axiologice, a intereselor științei în contextul spațio-temporal concret și a unei metodologii de cercetare.

Într-o altă interpretare a cercetărilor, este expusă opinia în conformitate cu care dezvoltarea științei se analizează ca un mecanism de reglare a altor domenii de activitate umană, de exemplu: rolul dreptului proprietății intelectuale, al dreptului de autor în reglementarea relațiilor în domeniul cercetării științifice, al dreptului ecologic – în reglementarea relației dintre om și mediul ambiant, sau influența științei asupra societății și asupra schimbărilor parvenite în sistemul de valori acceptate de societate [2].

Aceste teoretizări se completează prin încă două aspecte, subliniate de V.Pulikovski. În contextul activității științifice, valorile nu îndeplinesc funcția de reglementare, ci se prezintă ca obiective ale acesteia, incluzându-se în arealul cunoștințelor științifice numai în calitate de momente de sprijin, piloni ai conceptelor științifice, care reflectă natura valorilor și interconexiunilor cu totalitatea de fenomene sociale. Alt moment evidențiat de autorul citat este aprecierea științei ca element al sistemului de valori, în care activitatea științifică și, în special, cunoașterea științifică se manifestă ca valoare „recunoscută în una sau câteva sisteme de valori” [3]. Revenind asupra acestor idei, ajungem la concluzia că ultimele aspecte, relatate de V.Pulikovski, se conțin în întregime în extensiunea primelor trei și sunt epuizate de acestea.

Un tablou mai concret și, totodată, mai multilateral al coraportului dintre știință și valori, pe care îl împărțăm, este elucidat de M.A. Rozov. În viziunea acestui autor, știința este considerată un tot unitar, un sistem, o comunitate supraindividuală, un institut social. Alături de acest sistem și/sau concomitent cu acesta există și sistemul general de valori ale societății și valorile individuale ale savanților. Rezultă că întregul sistem valoric stabilit al științei include în sine orientările valorice ale savanților, valorile general-științifice, orientările valorice interne și externe ale științei, între acestea existând legături și conexiuni complexe și, totodată, contrare [4]. Deci, ca sistem, știința se include într-un alt sistem mult mai complex – sistemul social. Datorită acestui fapt, este absolut incorect să spunem că știința pură nu are nimic în comun cu normele, tradițiile, valorile societății. Totodată, dacă toate științele constituie un sistem unitar, atunci, făcând trimitere la teoria sistemelor și la ideea de autoorganizare, am putea deduce că rolul științelor normative (normele morale și cele de drept) din cadrul acestui sistem este unul major. În același timp, este binecunoscut faptul că nu putem pune o linie de demarcație clară între norma morală și cea de drept; ele acționează adesea concomitent, formând un mijloc, mecanism de reglementare a diverselor tipuri de relații (om-om, om-societate, om-natură ș.a.).

Datorită faptului că timp îndelungat activitatea științifică avea ca obiectiv major descoperirea adevărului științific, aspectul valoric al activității științifice a fost lăsat în umbră, fiind luat în considerație doar în context intern – la obținerea cunoștințelor obiective despre obiectele și fenomenele lumii înconjurătoare. Însă, reieșind din necesitatea aprecierii sociale a activității științifice și a rezultatelor ei, „responsabilitatea” științei era considerată ca ceva implicit. O explicitare a acestei convingeri ar fi faptul că știința se considera neutră față de toate fenomenele sociale și, din această cauză, pentru savant valori erau doar descoperirile sale și căutarea adevărului (ne referim în primul rând la domeniul științelor naturale).

Deosebit de elocvent și clar situația dată a fost redată de C.P. Snow, cu referire la latura normativă (morală) a științei: „Este greu a ne imagina în ce atmosferă de moralitate se efectuau lucrările tinerilor savanți ai Universității din Cambridge. Cel mai mult noi ne mândream cu faptul că activitatea noastră științifică, în pofida oricăror circumstanțe, avea un sens practic. Cu cât mai tare declaram aceasta, cu atât mai mândri ne simțeam” [5].

Declarații de acest gen, despre capacitatea de a înțelege valoarea supremă a științei – descoperirea adevărului și obținerea cunoștințelor adevărate – au fost făcute și de alți savanți. De exemplu, Einstein scrie: „Unul dintre cele mai puternice impulsuri ce ne duce spre artă și știință este dorința de a ne depărta de viața cotidiană, plină de răutate, cruzime și goliciune, de a pleca de la propriile dorințe, care veșnic se schimbă. Aceasta

este cauza ce îi mobilizează pe oameni, cu un suflet ca al lui Plank, de a purcede calea de la retrăiri personale în lumea reală la înțelegere” [6]. Într-un limbaj mult mai explicit s-a pronunțat A.Poincare: „Scopul suprem și unicul demn de a fi luat în considerație în procesul cunoașterii este căutarea adevărului. Omul trebuie să se conformeze acestui scop și, pentru aceasta, știința este gata a se dezice de oricare alte valori” [7].

Generalizând cele expuse, putem deduce următoarele moduri de interpretare a științei. Unul din ele consideră știința esențialmente o profesiune autonomă, separată de cerințele și presiunile societății în ansamblu. Această poziție este legată de numele lui Michael Polanyi, care a formulat teoria autonomiei științei ca sistem autoordonat, reglat exclusiv de standardele profesionale, asemenea modelului economic al *laissez-faire*ului. După Polanyi, orice interferență a altor factori sociali va frâna progresul științific: „Libertatea științei este un mijloc pentru a maximaliza eficiența sistemului științific de producere a cunoașterii pentru a asigura organizarea cea mai eficient posibilă a progresului științific” [8]. Ideea autonomiei științei în raport cu lumea exterioară este susținută și de D.J. de Solla Price [9]. Conform opiniei acestui savant, știința nu este o plantă delicată, pe care factorii economici și sociali ar putea-o distruge, ci un sistem organic, riguros, care evoluează și se dezvoltă după legile sale interne, neputând fi afectat esențial de factorii externi.

Teoria neutralității etice a științei s-a cristalizat având ca substrat diverși factori: tehnogeni, metodologici, sociali, conceptuali, gnoseologici și tehnologici [10]. În știința de până la dispersarea pe domenii, savantul se considera purtătorul cunoașterii adevărate, necesare tuturor oamenilor, având menirea de a transforma lumea spirituală și materială a omului, prin lărgirea orizontului asupra universului și prin autoafirmare. Cunoștințele obținute sunt considerate valori supreme [11].

Începând cu secolul al XVIII-lea, întreaga știință clasică este dominată de ideea că obiectivitatea cunoașterii științifice se realizează numai atunci când din descrierea, explicarea și organizarea cunoașterii se exclude tot ce se referă la subiectul activității de cunoaștere. Obiectivitatea și nouitatea cunoștințelor științifice, lipsite de orice atribut uman, sunt proclamate valori general-științifice supreme. Dar, din considerentul că astfel de valori pot fi caracteristice doar pentru știință, rezultă că anume științei i se oferă prioritatea printre alte moduri de activitate umană [12]. În corelație cu acestea, aprofundarea procesului de diferențiere a cunoștințelor științifice a contribuit direct la formarea specialiștilor care nu sunt interesați de problemele ce sunt abordate de științele „vecine” (cele socioumanistice) și chiar de către cele înrudite domeniului lor. Asupra acestei situații a influențat și specializarea, care, după cum indică I.T. Frolov și B.G. Iudin, a contribuit la formarea orientărilor valorice ale savanților cel puțin în două direcții: a) savanții sunt înclinați să efectueze un control riguros al ipotezelor, teoriilor pe care le împărtășesc, să limiteze diletantismul și concepțiile necompetente; b) odată cu diferențierea cunoștințelor (în strânsă conexiune cu ea – specializarea), savanții care se consideră competenți doar într-un domeniu îngust nu sunt înclinați a se pronunța asupra problemelor ce depășesc limitele domeniului lor. Astfel, specializarea a stimulat delimitarea normelor, valorilor și, de fapt, „și-a adus contribuția la formarea unei gândiri eliberate de valori” [13].

Deci, putem menționa că în literatura de specialitate găsim teorii care supralicitează rolul științei și al tehnologiei în detrimentul altor componente ale culturii, deprecind rolul valorilor, moralei, artei, filosofiei etc. [14], ceea ce ar putea însemna că știința socioumanistică în general are locul din spate și rolul cel mai nesemnificativ. Din perspectivă tehnocratică, rolul privilegiat îl dețin realizările materiale ale societății, valorile științifico-tehnice, cultura spirituală fiind de prisos. Latura materială este considerată o sursă de salvare a umanității, asigurată de valorile tehnice. În aceste condiții, omul-savant este considerat un mijloc pentru realizarea descoperirilor și inovațiilor materiale, „eliberat” de norma morală.

Aceste concepții ne conving că savanților, de regulă, le-a fost străină, până la un anumit moment, problema interacțiunii științei, tehnologiei și valorilor. Cu atât mai puțin s-ar fi putut gândi cineva că, mai devreme sau mai târziu, vor apărea reacții din partea științelor socioumanistice, care vor vorbi nu doar despre necesitatea existenței unor norme morale elementare, pe care trebuie să le ia în calcul savantul, dar și despre încercări de a elabora legi care ar reglementa din punct de vedere juridic activitatea de cercetare. Nu se pune la îndoială faptul că știința reprezintă binele general în orice situație și că este capabilă să propună soluții universale pentru rezolvarea oricărei probleme. Într-un context similar, norma morală, chiar și cea de drept, nicidecum nu poate ocupa o poziție importantă, ea fiind subsumată de știință.

Considerăm că, din punct de vedere moral, știința pură sub aspectul cunoașterii cognitive nu este nici negativă, nici pozitivă, ea având doar un caracter constatativ, de cauzalitate, iar progresul științei creează doar o speranță care se va realiza în dependență de modul de afirmare a omului. Sub aspectul cunoașterii

valorizante însă, bivalența morală a științei deschide spațiu pentru activitatea umană (pozitivă sau negativă), lucru ce determină necesitatea intervențiilor prin sisteme de norme sigure și cu sancțiuni clare. Lucru necesar, cel puțin, și totodată mult, pentru a fi posibil de a respecta unul dintre drepturile fundamentale ale individului, inclus în Declarația Universală a Drepturilor Omului – Dreptul la viață.

Începând cu secolul XX, activitatea oamenilor a depășit sfera vieții biologice, a lărgit granițele ei și a început să fie determinată de puterea rațiunii. Pentru soluționarea problemelor globale, omnia trebuie să se includă în „noosferă”, ceea ce semnifică construirea și crearea realității în conformitate cu dimensiunile umanului. Analiza unui obiect, fenomen cere atât folosirea metodelor științelor naturale, tehnice, cât și întreg complexul de metode caracteristice cunoașterii umane.

Din cele expuse mai sus, evidențiind un avantaj larg și divers de reacții la această stare de lucruri, numită de Prigogine „alternativă metafizică, tragică” [15], evidențiem următoarele concluzii. Necesitatea soluționării problemelor contemporaneității contribuie la schimbarea comportamentului, scopurilor activității științifice și a metodelor folosite. În fiecare component al activității științifice survin schimbări care necesită luarea în considerație a anumitor valori sociale. Abordările simpliste, lipsite de latura valorică, sunt niște elaborări tehnologice sau de altă natură, ce nu țin cont de așa factori ca cei ecologici, sociali, naționali ș.a. Deci, orientarea valorică a activității științifice se manifestă ca un factor esențial în realizarea unui nou nivel de cunoaștere, mai complex, prin conexiuni între științele naturale, tehnice, socioumanistice. Modul de abordare complex al științei contemporane face loc intervenției în activitatea științifică a științelor etico-normative, cum ar fi dreptul și morala.

Datorită faptului că în secolul XX a avut loc reducerea distanței dintre științele fundamentale și cele aplicate, reconstrucția conceptuală a științei a distrus tendințele esențiale ale științei, și anume: credința în faptul că adevărul este superior oricui și orice. Noul fundament al științei contemporane semnifică căutarea tangențelor, suporturilor valorice și luarea unei atitudini critice.

O întrebare, care, în mod natural, va apare la oricine, este următoarea: spre ce trebuie să tindă știința, fiind în corelație cu normele și valorile sociale în condițiile multiplelor probleme social-globale acute ale societăților contemporane? În acord cu M.A. Rozov [16], propunem pentru rezolvarea eficientă a acestei probleme respectarea a cel puțin patru cerințe.

1. De depășit, fie și parțial, granițele științei de până acum, lipsa sa de valori. Aceasta nu se poate realiza pe calea aderării la una sau altă orientare valorică, deoarece funcțiile socioculturale ale științei și valoarea ei în dezvoltarea societății nu pot funcționa decât în complex. Va fi incorect, de exemplu, dacă vom spune că funcția gnoseologică și valoarea adevărului sunt mai importante decât funcția de producere a noilor tehnologii sau că cea din urmă este mai importantă pentru progresul social decât funcția culturală a științei etc. Deci, nu putem crea o scară ierarhică a valorilor. Fiecare din aceste funcții contează, dar nu într-un sistem unic. Trebuie să găsim sfera în care pot fi incluse toate, și aceasta ar putea fi anume sfera culturală.

2. În procesul de sistematizare a valorilor trebuie de ținut cont nu doar de rezultatul final, nu doar de urmările directe ale activității științifice, dar și de întregul proces, deoarece nu putem reuși acționând conform principiului machiavelic: „Scopul scuză mijloacele!”. În context contemporan, știința influențează toate laturile vieții societății, iar o astfel de atitudine poate fi dăunătoare și chiar distrugătoare.

3. Pentru a obține primele realizării în redresarea situației, întru a schimba mersul lucrurilor pe un făgaș sigur și de viitor, trebuie de recurs la măsuri care nu dau greș, eficiente, și care ar funcționa începând de la valorile cercetătorilor și sfârșind cu rezultatele științei aplicate în practică. Anume aceasta este sarcina fundamentală a științelor socioumanistice, care pot să acționeze prin intermediul celor două componente ale sale: morala și dreptul.

4. Astfel, ca nivel teoretic, știința valorează foarte mult, dar ea trebuie să țină cont și de aspectul practic, ca prin activitatea rațională a subiectului să se găsească acel mijloc care ar reglementa implementarea descoperirilor în viață. În acest sens, rolul esențial îi revine moralei, ca element interior al subiectului, și dreptului, ca voință exterioară, impusă în caz de necesitate. Acestea ar fi două domenii care s-ar completa reciproc și eficiente în elucidarea și soluționarea multor probleme.

În consecință, menționăm că cele două domenii în istoria umanității au colaborat și au fost utilizate nu doar în calitate de reglatori ai relațiilor interpersonale, dar s-au extins asupra unui șir de probleme cu caracter social și chiar științific, fiind percepute ca forme specifice de raționalitate.

Pornind de la o analiză a semnificațiilor celor doi termeni (morala și dreptul), un lucru îl putem deduce cu certitudine, anume: faptul că ambele concepte sunt sisteme complexe cu multiple semnificații de care trebuie să se țină cont. În acest sens Gh.Mihai menționează, citându-l pe I.Craiovan, că cel mai important și principal sens al termenului „drept” este ansamblul de reguli menite să păstreze echilibrul în mediul social concret de conviețuire – arta dreptului [17]. Dacă ne gândim bine, menirea moralei este aceeași, lucru ce face ca aceste două domenii să se completeze reciproc.

În general, specificitatea, complexitatea și identitatea dreptului se relevă în cadrul a două planuri de cunoaștere: 1) ca expresii particulare ale normativității sociale; 2) ca interacțiune cu celelalte zone ale cunoașterii sociale. Astfel, alături de universul teoretic există și un altul, cel practic. În locul determinismului fenomenelor naturale, cunoștințele pe care le avem despre această lume presupun „libertatea”. Idee care conduce morala și dreptul se realizează în viață sub formă de cunoaștere particulară a unor îndatoriri și drepturi, dar o face prin acte ale rațiunii, care nu se mai manifestă ca determinate în spațiu și timp, ci ca libere.

Cunoașterea juridică constituie astfel o realitate care, în toată complexitatea ei, este paralelă cu realitățile sociale și suprapusă lor, dar ea niciodată nu se poate produce separat, ci se aplică întotdeauna acestor realități. Ea folosește cunoștințele morale în mod imediat, iar pe cele sociale în mod mediat. Dreptul, printr-o apropiere a moralului și a socialului, preface aceste cunoștințe în ceva pur juridic.

În această ordine de idei, menționăm că încercările din ultimul timp de a include aspectul valoric atât în domeniul științelor naturale, cât și în cel al științelor sociale sunt un argument ce vine să confirme încetinirea rupturii dintre dezvoltarea științifică și viața socială, între ele stabilindu-se puncte de tangență întru realizarea prosperării sociale.

Sistemele raționale se extind în prezent de la teritoriul clasic al condițiilor formale ale cunoașterii specializate la cel integrator, cuprinzând condițiile formal-raționale ale acțiunii umane, cu aspecte de reglare normativă. Deși normele unei oarecare activități sunt situate dincolo de domeniul adevărului și falsului, ele totuși se supun încă legilor logice.

Conform concepției lui J.-P. Sartre, subiectul are o autonomie totală în activitate, el este „condamnat să fie liber” în decizii și acțiuni. Sartre pune accentul pe ideea că ființa umană se orientează mereu în afară, fiind total răspunzătoare de actele sale, față de sine și față de ceilalți. Iar G.Marcel vorbește despre concepția tehnico-utilitaristă, care rezervă omului rolul de rob al mașinii și de tiran al naturii. În locul tendinței ontologice de a fi, el tinde spre a avea, spre a deveni posesor a cât mai multor obiecte și instrumente. Aceasta și este una dintre cauzele care determină necesitatea reglementării activității umane de normele morale și juridice.

În tendințele sale de a transforma realitatea, subiectul acționează asupra naturii înconjurătoare, se îndreaptă spre diverse niveluri de organizare a materiei și devine responsabil de acțiunile sale. În primul rând evidențiem acțiunile omului în cadrul speciei sale. De exemplu, Wattson și Crick au făcut descoperiri epocale în biologie, dar tehnologia nașterii și reproducerii pe căi artificiale ridică probleme etice deosebit de importante. Toffler se exprimă în acest sens foarte clar, punând întrebări, ca: cine va hotărî „rasa mai bună? ce se va întâmpla cu însuși conceptul de rasă într-o lume care mai suferă de maladia morală a rasismului? [18].

Un alt moment, dar la fel de important, al activității subiectului este și acțiunea lui asupra celorlalte viețuitoare, adică față de biosferă și ecosistemele sale [19]. Dacă în primul caz în relația om-om, om-societate există anumite tabu-uri (altceva este dacă ele se respectă sau nu), legi, norme de care trebuie să ne conducem, atunci în cazul relației om-natură nu avem încă un cod care ar fi respectat. Deci, este necesară și în această relație o implicație normativă (legislativă). Nu este întâmplător faptul că au început să fie create așa discipline, cum ar fi dreptul ecologic ș.a., care au scopul de a proteja nu doar mediul, dar și pe noi înșine.

Problemele cu care se confruntă societățile contemporane sunt un argument pentru a pune în discuție problemele provocate de activitatea omului ca subiect al activității științifice (savant) și ca membru al societății și naturii.

Plasarea subiectului, a societății în centrul oricărui tip de activitate presupune o altă viziune asupra activității, care propune ca postulate: 1. Integrarea activității omului în sistemul general al societății și evaluarea eficienței și eficacității activității lui pe baza efectelor teoretice și practice. 2. Găsirea unei corelații între toate tipurile de activitate și evaluarea acestora în dependență de funcționarea lor optimă. 3. Înțelegerea cerinței unei armonii om-societate-natură și crearea unei viziuni integratoare. 4. Revenirea la valori și elaborarea unui sistem explicit de valori, care să exprime ansamblul multidimensional al activității umane.

În același context se înscrie Richard Hare cu remarcă: „Regulile după care se conduce o societate nu pot fi schimbate numai prin meditații și scrieri etice. Ridicarea la o moralitate superioară presupune atât faptul ca oamenii să gândească moral, cât și faptul ca ei să dorească acest lucru” [20]. Autorul implică nu doar conștiința, ci și dorința umană de a tinde spre un bine general. Integrarea raționalității tehnic-acționale cu scopuri, norme și valori umane implică ameliorarea calității vieții sociale și individuale. Formele de raționalitate normativă cuprind în cadrul lor o amplificare a creativității și o promovare a valorilor în toate domeniile de activitate: economie, știință, cultură, artă etc.

În fine, rezultă că activitatea subiectului la nivel teoretic trebuie corelată cu activitatea practică în baza raționalității de tip normativ a subiectului. Următoarea concluzie la care ajungem este că raționalitatea subiectului activității este un factor ce contribuie la formarea unei viziuni complexe asupra realității și a diferitelor domenii de activitate, deoarece orice nivel de activitate presupune o încadrare într-un nivel cu un grad mai înalt de generalitate.

Pe lângă faptul că omul are libertatea de a acționa, există și necesitatea unei responsabilități pentru rezultatele acțiunilor noastre. Nu ne referim la o limitare a libertății individului, ca drept constituțional fundamental, ci la o conștientizare a faptelor, deoarece în momentul în care avem drepturi există și obligații și avem libertatea de a alege, fiind responsabili pentru alegerea făcută. Liberul arbitru implică existența a doi reglatori: morala și dreptul, dintre care primul este intern subiectului, iar al doilea este un agent extern, ambii având însă același scop – apărarea vieții și a binelui comun.

Referințe:

1. Roventă-Frumușanu D. Semiotica discursului științific. - București: Editura Științifică, 1995, p.3-11.
2. Курбатов Р.О., Мамедов Н.М. Проблема ценностей и синтез естествознания. Наука в социальных, гносеологических и ценностных аспектах. - Москва: Наука, 1980.
3. Пуликовский В. Современная наука и ценности. Ценностные аспекты науки и проблемы экологии. - Москва: Наука, 1981, с.16.
4. Розов М.А. Проблема ценностей и развитие науки. Наука и ценности. - Новосибирск: Наука, 1987, с.13-19.
5. Сноу П. Две культуры. Сборник публицистических работ. - Москва: Наука, 1973, с.42-43.
6. Эйнштейн А. Собрание научных трудов. Т.4. - Москва: Наука, 1967, с.39.
7. Пуанкаре А.О. О науке. - Москва: Наука, 1983, с.155-156. Polanyi M. The republic of science. Its Political and Economic Theory. - Chicago: Roosevelt University, 1962, p.8.
8. Polanyi M. The republic of science. Its Political and Economic Theory. - Chicago: Roosevelt University, 1962, p.8.
9. De S. Price D.J. Știința mică, știința mare. - București: Editura Științifică, 1971.
10. Григорьев В.И. Наука и техника в контексте культуры. - Москва: Изд-во Университета дружбы народов, 1989; Косарева Л.М. Ценностные ориентации и развитие научного знания // Вопросы философии, 1987, №8, с.44-55; Стёпин В.С. Научное познание и ценности техногенной цивилизации // Вопросы философии, 1989, №10, с.3-19.
11. Визир П. Методологический анализ общенаучного знания: Автореферат. - Кишинев, 1990, с.30-35.
12. Стёпин В.С. Op. cit, p.3-19.
13. Юдин Б.Г. Этика науки. Проблемы дискуссии. - Москва: Политиздат, 1986, с.178-180.
14. *Notă:* Despre rolul tehnicii și științei în societate în acest sens vorbesc: Hoffman O. Știință. Tehnologie. Valori. - București: Lumina LEX, 1999; Ellul J. Le systeme technique. - Paris: Calman Levy, 1983; Lyon D. Postmodernitatea. - București: Dy Style, 1998; Lyotard Fr. Condiția postmodernă. - București: Babel, 1993; Baudrilard J. Sistemul obiectelor. - București: Echinox, 1996 ș.a.
15. Prigogin I., Stengers I. Noua alianță. Metamorfozele științei. - București: Editura Politică, 1984, p.91.
16. Розов М.А. Op cit., p.23-24.
17. Mihai Gh. Inevitabilul drept. - București: Lumina LEX, 2002, p.26.
18. Toffler A. Șocol viitorului. - București: Editura Politică, 1973.
19. Ivaneș S.-M. Umanismul și problema științei contemporane. – În: Știință și contemporaneitate. - Bacău: Editura Comitetului județean de cultură și educație socială, 1991, p.393.
20. Hare R. Libertate și rațiune. – În: Filosofia contemporană. Orientări și tendințe. Vol.3. - București: Academia „Ștefan Gheorghiu”, 1982, p.268.

Prezentat la 15.11.2011